
VÁRHALMI A. MIKLÓS

A MAGYAR NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK KOMMUNIKÁCIÓJÁRÓL

A Magyar Hadtudományi Társaság két szakosztálya – a nemzetbiztonsági és a hírszerző – közös rendezvényt tartott a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, 2007. június 6-án „A nemzetbiztonsági szolgálatok kommunikációs stratégiája, internetes viták a nemzetbiztonsági szolgálatokról” címmel, amelynek mint nemzetbiztonsági szakmapolitikus, a szerző volt az előadója.

A Szerkesztőbizottság a beérkezett írásokat minden egyes esetben lektoráltatja és véleményezi. Bár aktuálpolitikai kérdésekkel kapcsolatos véleményeket a Felderítő Szemle hasábjain nem teszünk közzé, azonban a téma sajátos jellege és aktualitása miatt a szerző fórumon már elhangzott előadásának szerkesztett változatát mégis közreadjuk, annak ellenére, hogy a tartalom egészével a Szerkesztőbizottság nem azonosul, de a szerző véleményét és gondolatait tiszteletben tartjuk.

Bevezetés

A rendezvény témájának aktualitását több politikai, társadalmi, gazdasági, biztonságpolitikai folyamat változásai is erősítik, amelyek közül a legfontosabbak:

- a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok összehangolt kommunikációs stratégiájának hiánya;
- a társadalmi–politikai rendszerváltozás (a továbbiakban: rendszerváltás) óta eltelt időszakban az általános demokratizálódási folyamatok megnövekedett kommunikációs igényei;
- a nyílt és őszinte tájékoztatási kötelezettség a biztonságpolitikai kihívásokról és megoldásukról hazánk lakossága és az intézmények, cégek irányában;
- az öt önállóan működő magyar nemzetbiztonsági szolgálat szerepének, tevékenységének felértékelődése a rendszerváltás óta megváltozott szerkezetű és súlyozású biztonsági kockázatok tükrében;
- a NATO és az EU szövetségi rendszer gyakorlata, példái a polgári–civil együttműködések megnövekedett jelentőségének érvényesítésére.

Az általános kormányzati és médiakommunikációnak a lakosság és a cégek felé megnyilvánuló változásai, az elmúlt közel két évtized politikai, társadalmi és gazdasági változásainak tükrében

A kommunikáció változásának igényét elsősorban a politikai, társadalmi és gazdasági környezet változásai határozzák meg. A világ más országaiban lezajlott változásokhoz hasonlóan Magyarországon is érezhetjük, követhetjük a rendszerváltás óta eltelt közel két évtizedben végbement politikai, társadalmi és gazdasági változások hatását. A rendszerváltás eredményeként létrejött az új, független

Magyar Köztársaság és Alkotmánya, a többpártrendszer, a (szociális) piacgazdasági modell, a demokratikus és szabad választások lehetősége és ténye. A társadalom nyitottabbá válása új helyzetet teremtett az általános és a speciális kommunikációval kapcsolatos kínálat és kereslet szempontjából is.

A társadalmi rendszerek demokratizálódásának folyamatában lehetővé vált az eltérő vélemények markánsabb megjelenése a különböző médiumokban. A létrejött szabad, nyitott és többpártrendszerű társadalmakban az eltérő vélemények szerepe megnőtt, ezzel is biztosítva egy egészséges társadalmi vitának, véleményformálásnak, civil kontrollnak a szélesebb skálájú, demokratikusabb fejlődésre való hatását, befolyását.

A korábbi diktatórikus társadalmi–politikai rendszerek többsége felbomlott, néhányban enyhítették, illetve „modernizálták” a diktatórikus jelleget. A világban jelentős, de különböző mértékű demokratikus, vagy abba az irányba ható változások, diktatúra-modernizálódások zajlottak le az 1990-es évek eleje óta: a Szovjetunió utódállamai, a közép-kelet-európai országok, az Európai Unió országai, a Balkán, Dél-Amerika, Kuba, Kína és így tovább.

Az ENSZ, a NATO, az EBESZ, az EU szerepe és tevékenysége – a változó körülményeknek megfelelően – folyamatos változásban, megelőző, illetve követő formákban érvényesül. A világ különböző tájain a '90-es évek óta végbement politikai, társadalmi, gazdasági és biztonságpolitikai változások maguk után vonták ezen együttműködési, szövetségi szervezetek, rendszerek változásait is (bővülések és működési változások), bár különböző mértékben és jelleggel. A „*mindenkivel tárgyalok, együttműködöm, bevonom, segítem, szövetkezem, aktualizálom*” elv és szándék érvényesül, ami hatékony és perspektivikus az esetek többségében. El kell vizsgálni, hogy az összefogásokban rejlő pozitív globális hatások rendszeresen újratermelő érdeke-diszharmoniókat is teremtenek, melyek kezelését szem előtt kell tartani, nehogy váratlan meglepetéseket okozzanak.

A NATO és az EU kommunikációja a civil szervezetek és lakosság felé példaértékűen nyitott, megnyerő, együttműködő és bevonó jellegű. A NATO és az EU is felismerte, hogy a nemzetközi szövetségek, ezek működési szabályai, tevékenységük, az együttműködésük minősége, eredményessége feltétlenül igényli a civil lakosság és szervezetek, cégek minél nagyobb támogatását. Amihez szükséges az egyes kormányok és vezető politikai csoportok együttműködése, támogatása, aktív részvétele, különös tekintettel a biztonsági területekre is.

Az országos, illetve helyi biztonságvédelmi rendszerek (katonai és rendvédelmi) kommunikációjának változása

A biztonság mint katonapolitikai fogalom kiszélesedett a politikai, társadalmi, gazdasági, környezeti vonatkozásokkal.

Az EU országaira jellemző, hogy az új szociáldemokrata politikának sok a közös vonása a neoliberális–neokonzervatív politikával, de a nagy különbség az, hogy a szociáldemokraták megőrzik a szociális igazságosság iránti elkötelezettséget. Az elmúlt közel két évtized során a globális biztonság helyzete alapvetően változott meg. Régi fenyegetések halványodtak el, új, ijesztebb kihívásoknak adva át helyüket.

Ezek a változások újfajta gondolkodásmódra ösztönöznek a biztonsággal, a konfliktusokkal és a békével kapcsolatban. Beépített konfliktuskezelő mechanizmusai révén a demokrácia alapvetően meghatározza a békét és a biztonságot.

Széles körben elfogadott tény, hogy a biztonság önmagában nem cél, hanem végső soron a társadalom jólétét kell szolgálnia. A nemzeti biztonság központi kérdése az állam védelme, amely úgy válik „emberi” biztonsággá, hogy előtérbe helyezi az egyént és a közösséget. Vaclav Havel szavaival fogalmazva: *„A közösség, a régió, a nemzet, az állam szuverenitása akkor kap értelmet, ha az az eredeti értelméből fakadóan az egyén szuverenitásából származtatott.”* Az ember középpontba helyezése immár túlmutat a szigorúan katonai megfontolásokon, és a biztonság értelmezésének kibővülésével jár. Teljes az egyetértés abban, hogy a biztonság kérdéskörét átfogó módon kell megközelíteni, számításba véve a nem katonai tényezőket is. A nem katonai fenyegetések önállóan és egymással kombináltan is megjelenhetnek napjainkban, mint például:

- politikai fenyegetés (például a belső politikai instabilitás, a működésképtelen államok, a terrorizmus, az emberi jogok megsértése);
- gazdasági fenyegetések (például a szegénység, a gazdasági olló szélesebbre nyílása a szegény és gazdag országok között, a nemzetközi pénzügyi recesszió, egy gazdaságilag erős, vagy éppen instabil szomszédos ország hatása, kalózkodás);
- környezeti vagy emberi tevékenység eredményeként bekövetkező fenyegetések (például a nukleáris katasztrófák, a globális ökológiai változások, a termőföld vagy a vízkészletek elhasználódása, az élelmiszerhiány és egyéb források hiánya);
- társadalmi fenyegetések (például a kisebbség–többség közti konfliktusok, a túlnépesedés, a szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, a fekete kereskedelem, az ellenőrizetlen migráció, a betegségek).

A biztonság szélesebb értelmezésének előnye, hogy átfogóbb megértési lehetőséget biztosít a fenyegetésekkel és az azokra adandó válaszokkal kapcsolatban. Hátránya pedig az, hogy a biztonságot szolgáló szervezetek – amelyekbe beletartozik az összes, az állam és a lakosság védelme érdekében legitim módon erőszakot alkalmazó, annak alkalmazását elrendelő, vagy éppen azzal fenyegető szervezet –, túl erőteljessé válhatnak, amennyiben nem katonai területen kerülnek alkalmazásra.

A biztonság ma egy változó biztonságot jelent egy változó világban, így az embereket erre fel kell készíteni. Az embereket elsősorban napi életterük, gondjaik: az életük, a megélhetésük, az egészségük, az oktatásuk, a szórakozásuk, a pihenésük, a családjuk és a barátaik érdeklik. A politika, a világpolitika, a belpolitika, a pártpolitika és a biztonságpolitika iránti érdeklődésük nem elsődleges, a napi gondjaik mellett másodlagossá válnak, ezért önerőből nem biztos, hogy követni tudják a világ változásait. Emiatt emberközeli módon rendszeresen tájékoztatást kell adni, valamiképpen bevonni és felkészíteni őket a várható biztonságpolitikai eseményekre, problémákra. Nem megfélemlítve, de nem is elhallgatva, a magyar és a szövetségi

felkészültséget, készségeket is reálisan bemutatva. Enélkül joggal érezhetik magukat becsapva, hiszen adóforintjaikból is finanszírozzák az ezzel foglalkozó politikusokat, hivatásosokat, akiktől tudni szeretnének a szeretteiket, az életüket, a munkájukat, a megélhetésüket, a vagyonukat érintő kockázatokról és azok védelméről.

A demokratizálódás, a biztonság értelmezésének kiszélesedése maga után vonta a kommunikáció tartalmának és formáinak fejlődését is.

A biztonságon belül, a hagyományos magyar terminológia szerinti fegyveres erők és rendvédelmi szervek kommunikációja is jelentősen megváltozott a rendszerváltás óta, különösen hazánk NATO- és EU-csatlakozásától számítva. Ma már sokkal sűrűbben hallunk a rendőrségről, a honvédségről, de alkalmanként a magyar nemzetbiztonsági szolgálatokról is. Kétségtelen, hogy az utóbbi egy évben a negatív hírek vezettek, ami jelentősen megnehezíti az elfogadtatásukat, a biztonságról szóló lakosságbarát kommunikációt. Ezt ellensúlyozhatta volna, ellensúlyozhatná egy rendszeres lakosságbarát rendvédelmi marketing.

A NATO és az EU biztonságpolitikájának fontos részét képezik a civil–katonai kapcsolatok, a katonai vonatkozások civil–polgári támogatása, a széles körű polgári védelmi együttműködések. A polgári védelem, a polgári védelmi tervezés, a katasztrófavédelem, a civil személyekkel és cégekkel végezhető tevékenységek, feladatok, az egyes nem polgári akciók minél szélesebb körű társadalmi támogatása és az abban való civil részvétel elengedhetetlenül fontos, enélkül esetleg azok még kudarcra is vannak ítélve. Igen jól kidolgozott és felépített, rendszeres, közérthető, polgárbarát kommunikáció szükséges a lakosság és a civil szféra megnyerésére! A NATO és az EU ebben jó példákkal elől jár!

A magyar nemzetbiztonsági (titkos-) szolgálatok kommunikációjának változása

A szolgálatokat két jelentős esemény időpontja alakította a történelmi közelmúltunkban. Az egyik a rendszerváltás, amikor is a belügyminisztériumból kivonták a szolgálatokat és létrehoztak négy, Országgyűléshez és Kormányhoz rendelt szolgálatot. A másik az 1995. évi LXXV., közismert nevén nemzetbiztonsági törvény által megfogalmazott felállás öt szolgálattal, amely még ma is érvényben van és alapvetően jól működik, de már mindenképpen módosításokra szorulna.*

A nemzetbiztonságot, a titkosszolgálatokat nem célszerű teljesen elkülönítve kezelni, elemezni és szabályozni a teljes magyar védelmi rendszertől, hiszen ebbe – munkamegosztás vonatkozásában – még beletartoznak: honvédség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség és még mások is. Az állampolgárok biztonságának szempontjából a leghatékonyabb, ha a teljes magyar védelmi rendszert együtt vizsgálják, kezelik, szabályozzák szervezési, vezetési, irányítási, költségvetési és

* A teljesség kedvéért, három polgári nemzetbiztonsági szolgálat: az MK Nemzetbiztonsági Hivatal (MK NBH), az MK Információs Hivatal (MK IH) és az MK Nemzetbiztonsági Szakszolgálat; továbbá két katonai nemzetbiztonsági szolgálat: az MK Katonai Biztonsági Hivatal (MK KBH) és az MK Katonai Felderítő Hivatal (MK KFH). A három polgári szolgálat tevékenységét a Miniszterelnöki Hivatal (MeH) államtitkára, napjainkban tárca nélküli miniszter; a két katonait pedig kezdettől fogva a honvédelmi miniszter irányítja és felügyeli. (A szerk.)

főleg együttműködési szempontból. Ilyen kormánykészítéssel, igyekezettel nem találkozni, bár a kétharmados törvények miatt kevés is a remény a változtatásokra viszont ezzel együtt is a biztonságunk folyamatosan romlik! (Igaz a párhaborútól, a pártcsatáktól még jobban...)

A „Titkosszolgálat” – „Nemzetbiztonsági szolgálat” elnevezés váltakozva fordult elő. A rendszerváltás előtti titkosszolgálati tevékenység történelmi nyomot hagyott és kiváltotta a társadalom negatív ítéletét, különös tekintettel az egykori III/III-as szervezeti egység tevékenységére. Többek között ennek az ellensúlyozására is történt az elnevezés megváltoztatása, ami egyrészt elősegítette a közmegejtélés változását. Másrészt elvett, lefoglalt egy általános fogalmat, a nemzetbiztonságát jelentő fogalmat, a nemzetbiztonságot. Ez egy sokkal szélesebb, mélyebb fogalom, mert az egész nemzetbiztonságot jelenti mindenestől, ami jóval több, mint a magyar titkosszolgálatok tevékenysége, feladatai által lefedett védelmi terület. Ugyanis a komplex nemzetbiztonsághoz ma már hozzátartoznak a katonai és rendvédelmi területeken kívül a politikai, társadalmi, gazdasági, környezeti területek, vonatkozások is.

A rendszerváltástól a magyar titkosszolgálatokhoz való (párt)politikai, kormányzati, társadalmi viszonyulások összességükben negatívak voltak (ritka kivételektől eltekintve), a szükséges rossz érzetét keltve, ami egyértelműen kihatott a róluk szóló kommunikációra is. A rendszerváltás előtti magyar titkosszolgálatoknak az „állampolgár-ellenes” gyakorlata és közhangulata befolyásolta a rendszerváltás utáni évek megítélését is, különös tekintettel a III/III-as tevékenységre, az ügynökügyekre. Ez a szemlélet és gyakorlat a rendszerváltástól távolodva változott és enyhült, de alapvetően nem változott meg, csak az intenzitása csökkent.

A változást jelezte például az, hogy az 1998 és 2000 közötti időszakban jelent (újult) meg az MK Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH) internetes honlapja és évkönyve, illetve ettől kezdve többször is láthattuk-hallhattuk az NBH főigazgatóját a tévében.

Lassan érvényesülni látszik az az elv, hogy a magyar titkosszolgálatoknak csak az egyes, konkrét tennivalóik titkosak. A magyar nemzetbiztonsági szolgálatok törvény alapján létrehozott és működő szervezetek, amelyeknek törvényben szabályozott tevékenysége bárki által megismerhető, tehát nyilvános. Viszont a konkrét napi ügyeik, operatív tevékenységük már nem nyilvános, sőt államtitok is lehet.

A szolgálatokkal kapcsolatos kommunikáció négy irányból közelíthető:

- a szolgálatok saját kommunikációs stratégiája;
- a kormány kommunikációs gyakorlata a szolgálatokkal kapcsolatban;
- más szervezetek és szakértők kommunikációja a szolgálatokhoz kapcsolódóan;
- a magyar médiumok „önálló” kezdeményezései, megnyilvánulásai a szolgálatokról.

A szolgálatok saját kommunikációs stratégiája

Széleskörűen nem ismert az, hogy az egyes szolgálatoknak lenne kommunikációs stratégiája, ezért valószínűsíthető, hogy nincs. Mert ha lenne, akkor célszerűen összehangoltnak kellene lennie, hogy legyen, hiszen egy szakterülethez, egy védelmi szektorhoz tartoznak, bár eltérő specialitásokkal.

A szolgálatok kommunikációs gyakorlata egymásétól valamelyest eltérő kellene legyen, melyet a nemzetbiztonsági törvényben foglalt munkamegosztásuk, tevékenységük is indokol. A társadalom számára viszont az összehangolt, egymásnak nem ellentmondó kommunikáció lenne szükséges, a titkosszolgálatok koordinált működtetésének bemutatása szempontjából. Itt az összehangolás alatt nem az információk meghamisítását vagy egymásra kényszerítését értem, hanem az egymásnak történő értelmetlen ellentmondások, rivalizálások kiküszöbölését. Az adófizetők számára megfelelő módon, reálisan kell bemutatni a munkamegosztást, az együttműködést, a hatékonyságot, a társadalom érdekében folytatott és nyújtott biztonsági szolgáltatásokat.

A szolgálatok rendelkeznek internetes honlappal, amelyek szüksézávan, de viszonylag jól informálják az érdeklődőket a hazai és külföldi vonatkozásokról is. Természetesen a szolgálatok összefogását, koordinálását biztosító Miniszterelnöki Hivatal (MeH) Nemzetbiztonsági Iroda is rendelkezik a szolgálatokat átfogó honlappal.

Papír alapú, nyomtatott kiadványokkal is rendelkeznek a szolgálatok, amelyek közül egyesek nyíltan is hozzáférhetők. Például az MK NBH Évkönyve; az MK KBH-nál a Szakmai Szemle, Szakmai Tudományos Közlemények; az MK KFH-nál a Felderítő Szemle.

A szolgálatok közül a rádióban, a televízióban, a médiumokban legtöbbször az NBH-val találkozunk, hiszen a nemzetbiztonsági törvény alapján az NBH tevékenysége kapcsolódik legszorosabban a belföldi, és ezen belül a rendőri, illetve más rendvédelmi szervek tevékenységéhez. Ezeket a megjelenéseket általában közérdeklődésre is számot tartó események indukálják.

Rendszeres műsorral, újságrovattal egyik magyar szolgálat sem rendelkezik, miközben egyes külföldi szolgálatok rendszeres tévéműsorral, közvetlen együttműködési formában is építik, erősítik lakossági kapcsolataikat.

A szolgálatok nem működtetnek szóvivői rendszert sem. Ez alól csak a MeH Nemzetbiztonsági Iroda kivétel, alkalmankénti megnyilatkozásaival.

Az öt nemzetbiztonsági szolgálat összevonásával kapcsolatban a szolgálatok nem nyilatkoztak meg. Ezzel a témával hosszú időn keresztül foglalkozott a közelmúlt híregyvelege, mely téma jelenleg abban a fázisban van, hogy nem lesz összevonás, illetve változtatás.

A kormány kommunikációs gyakorlata a szolgálatokkal kapcsolatban

A nemzetbiztonsági szolgálatokhoz kapcsolódó híreknek, megjelenéseknek általában a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységét irányító, felügyelő miniszter és/vagy államtitkár a médiafőszereplője. Ezt témától függően, alkalmanként egy-egy

főigazgató is „kiegészíti”. Az előző kormányciklusban az államtitkár gyakori médiaszereplő volt a nemzetbiztonsági témában, ami egyesek véleménye szerint bizonyos vonatkozásokban célszerűtlen és sok is volt.

A kormánynak nincs nyilvánosan ismerhető, a lakossági kapcsolatokat erősítő nemzetbiztonsági kommunikációs stratégiája, gyakorlata. Nincs, vagy nem tudunk róla, pedig kellene, hogy legyen. A Nemzetbiztonsági Kabinetnek vagy a szakminiszternek (vagy mindkettőnek) kellene kezdeményezni, illetve az ezzel foglalkozó környezetük hivatott azt elkészíteni és tartalommal megtölteni.

Kérdés, hogy a 21. században, napjaink Magyarországon a nemzetbiztonsági szolgálatokról elegendő információt és emberbaráti együttműködést kap-e a lakosság és a civil szféra, hogy tudja, érezze adóforintjainak legjobb hasznosulását, a biztonsága érdekében? Sajnos, egyáltalán nem kap elegendő és megfelelő információt erről az adófizető! Feleslegesnek tűnő információs vákuum érzékelhető, melyet kósza hírek és pletykák is tarkítanak. Meg lehetne és meg is kellene ezeket előzni, a lakosság reális tájékoztatásával, a szolgálatok presztízse, rangjukon való kezelésük érdekében is.

Az öt nemzetbiztonsági szolgálat háromra történő csökkentésére vonatkozó kormányhatározatról, ennek előkészítéséről és folytatásáról csak igen szűkszavú és a lakosság felé alig értelmezhető információkat adtak közre (NBI, MeH). A jelenlegi „állás” szerint különféle, nyilvánosságra nem került okok miatt nem terveznek változtatást, tehát a jelenlegi felállásban működnek tovább.

Más szervezetek és szakértők öntevékeny kommunikációja a szolgálatokról

A demokratikus, többpártrendszerű Magyar Köztársaságban, az Alkotmány szerinti szabad véleménynyilvánítási jog alapján is relatíve aktívak a politikai pártok és biztonságpolitikai szervezetek, szakértők.

A mindenkori ellenzék egyik feladatának tekinti a mindenkori kormány ellenőrzését és erről a lakosság szabad, de reális tájékoztatását. Az előző évekhez, évtizedhez képest a nemzetbiztonsági szolgálatok is a pártpolitizálás markánsabb eszközeivé váltak, ami egyértelműen rontotta megítélésüket, hatékonyságukat és emiatt a biztonságukat.

A szakértő szervezetek és egyéni szakértők is a demokrácia jogán egyféle civil kontrollt, segítő kritikát, vagy építő javaslatot adnak közre a magyar biztonságvédelemről, ezen belül a nemzetbiztonsági szolgálatokról. Felvetődik a kérdés, hogy ez jó, vagy rossz? Összességében jó, de lehetnek negatív vonásai, hatásai is. A demokrácia kiszélesedésének jellemzője, hogy több vélemény, álláspont kerül nyilvánosságra, tehát a demokráciát „el kell viselnünk”, hacsak nem kívánja vissza bárki a diktatúrát vagy a cenzúrát még markánsabban, mert hogy a demokrácia sem olyan tökéletes még, hogy ne legyenek modern diktatórikus vonások, és ne legyen burkoltabb cenzúra. A sokszínű vélemények többsége konstruktív és a komplex biztonság érdekében eleméz, javasol, ajánl.

A hazánkban tapasztalhatónál sokkal demokratikusabb Európai Uniói demokráciában, civil kapcsolatokban egyértelmű, hogy minden jóhiszemű és konstruktív állampolgári, civil vélemény kizárólag pozitív lehet. A civil szféra erősödő kontrollja különösen fontos a katonai, nemzetbiztonsági és egyéb területeken, hiszen a demokrácia sarkköve, hogy megelőzze az autokratikus hatalomgyakorlást.

Véleményem szerint hazánkban még nem érvényesül elég széleskörűen a civil kontroll, mivel a rendszerváltás utáni kormányok sokkal zártabban kezelik a biztonságpolitika nyilvános vonatkozásait is, szemben a NATO vagy az EU gyakorlattal.

Több szakértő szervezet és szakértő is rendelkezik internetes honlappal, amelyek a nemzetbiztonsági tématerületet is átfogják.

A szolgálatok összevonásáról ezektől a szervezetektől és szakértőktől kapta a civil szféra, a lakosság a legtöbb információt a megjelent (szak)cikkekből. Ugyanakkor a kormány vagy bármelyik médium összefoghatta, összehívhatta volna ezeket a cikkírókat, szakértőket, és elindíthatott volna egy összefoglaló anyagot a feldolgozás útján. Tipikus példája lehetett volna egy társadalmi együttműködésnek, egy jó és felkarolásra érdemes cél érdekében.

A magyar médiumok „önálló” kezdeményezései, megnyilvánulásai a szolgálatokról

A magyar médiumok közvetlen, befolyásoló erőt jelentenek ma Magyarországon, amellet, hogy valójában nincsenek független magyar médiumok, mert a pártpolitika és az egyéb (például gazdasági) érdekek teljesen átszövik. A demokrácia egyik jellemzője, hogy a magyar média is sokszínűvé vált. Ugyan a lakossági tájékoztatás egyik leghatékonyabb eszköze, de ugyanígy a lakosság manipulálásáé is. Különösen a televíziós csatornák, amelyek más vonatkozásokban és hatásukban is vezető médiumok, s amelyeknek tulajdonosi és üzemeltetési viszonyai összetettek, továbbá érdekorientáltak. Gazdasági érdekek, politikai érdekek, pártpolitikai érdekek hatják át, de ezt kell elfogadnunk, mert ez a „miénk”. Amely médium ügyesebben él ezzel a lehetőséggel, aki jobban szervez, aki „jobb szereplőkkel”, műsorokkal, hatékonyabb tömegpszichológiai szakértelemmel dolgozik, az győz a hatás tekintetében. Ez is a rendszerváltás, a demokrácia, a piacgazdaság terméke, eredménye, következménye!

A magyar média egyik jellemzője, hogy a szenzációhajhászot, a kritikust, a rosszat, a negatív eseményeket jobban felkapja, jobban hangsúlyozza, mint a jót, a pozitívot, hiszen a felsoroltak nagyobb közönségsikert prognosztizálnak. Ez a szolgálatok esetében is így volt több alkalommal, de nem kedvezett a szolgálatok felelősségteljes munkájának lakossági értékítéletében, sőt több vonatkozásban sokat ártott.

A rendszerváltás óta fel-fellobbanó ügynökügyek, ügynöktémák – mint a politikai pártok felelőtlen pártpolitikai „eszközei” –, igen sokat ártottak a hazánk oltalmazásában mindinkább meghatározóvá váló nemzetbiztonsági szolgálatoknak.

Az erről szóló média-megjelenések felerősítették, fáradhatatlanul éltették, izgatták a lakossági kedélyeket. Az érintett kormányok pedig a legtöbb esetben nem védték meg megfelelően a szolgálatokat. Sajnos, nem látni a folyamat végét, hiszen a mostani kormánykoalíció is élte még az egykori állambiztonsági szervek irataival kapcsolatos, bizonytalan kimenetelű „politikai habverést”.

A különböző magyar médiumok különböző szakértői csoportokhoz vagy szakértőkhöz kapcsolódnak és eszerint szólaltatják meg őket, ami egyébként végtelen demokratikus és színes, hiszen különböző vélemények ütköznek, ami általában a jó megoldásokat is magában hordozza.

A szolgálatok összevonásával kapcsolatban a médiumok, a nyomtatott sajtó „bátrabbjai” igen demokratikusan lehetőséget adtak a „kormányon kívül álló” szakértő szervezeteknek, szakértőknek a megnyilvánulásra, az interneten pedig még több véleményt találhattunk. A vélemények nem voltak hiábavalók, mert egyrészt használhatóak voltak, másrészt a tervezett megoldás hiányosságainak bemutatásával közrejártszhattak a „kétséges kimenetelű” változtatási kísérletek leállításában is.

Összegzés, megfontolások, javaslatok

A kommunikáció megváltoztatásának fontos feltétele, hogy a társadalom, a pártok, a kormányok viszonyulása (szemlélete, igényessége, gyakorlata) a magyar nemzetbiztonsági szolgálatokhoz alapvető változáson menjen keresztül.

A magyar nemzetbiztonsági szolgálatok működtetési költségeit az elmúlt évtizedben folyamatosan csökkentették, holott azokat növelni kellett volna, mivel az elvégzendő feladatok is megszorodtak, s nem mellékesen, más államok – beleértve a környező országokat is – éppen ezt tették. Csökkentették, maximum szinten tartották, de semmiképpen sem növelték a szolgálatokban dolgozók kedvezményeit, juttatásait, aminek gyengítési hatása érzékelhető.

A világ „előrelátóbb” országaiban pontosan és jól tudják, hogy nemzetbiztonsági szolgálatok voltak, vannak és lesznek. Azt is tudják, hogy a szolgálatok működtetését nem szövetségi alapon, hanem a nemzeti önállóság alapján kell megoldani. Azoknak az országoknak a kormányai jobban megbecsülik a nemzetbiztonsági szolgálatokat, mert tisztában vannak azzal, hogy a szolgálatok emberei alkalmanként az életüket is kockára teszik. Én azt feltételezem, hogy a Kárpát-medencében Magyarország még sokáig lesz külföldi kémek és más illetéktelenek „sportpályája”, amihez még hazánk történelme is alapul szolgálhat, ha jobban belegondolunk! Nem kell minden kémtevékenység ellen fellépni, ha nem muszáj, de legalább tudjunk róluk, tudjanak róluk a szolgálatok, mert különben teljesen ki leszünk szolgáltatva másoknak, idegeneknek: nemzetként, országgént, magánemberként!

A jobb biztonságvédelmi kommunikáció alapja és célja

A nyugat-európai, már hosszú ideje működő democráciákban is szigorú parlamenti felügyelet szükséges a SZABADSÁG és BIZTONSÁG megfelelő egyensúlyához. Az ellenőrzésnek politikai tartalma van ugyan, de ez nem azt jelenti, hogy civil személyek vezetik a katonai, rendőri, titkosszolgálati szervezeteket, majd

ellenőrzik, hogy azok végrehajtották-e az utasításokat. A demokrácia sarkköve, hogy megelőzze az autokratikus hatalomgyakorlást. A néhai francia miniszterelnök, Georges Clemenceau egyszer a következő kijelentést tette: „*A háború túlságosan is komoly dolog ahhoz, hogy katonákra bizzuk.*” Humoros oldalán túl, ez a kijelentés rámutat arra, hogy egy demokráciában az emberek képviselői rendelkeznek a legfőbb hatalommal, és az állam egyetlen szektora sem állhat ellenőrzésükön kívül. A kiváló amerikai tudós, Robert Dahl szerint „*a politika legalapvetőbb és örök problémája az autokratikus kormányzás elkerülése*”.

Mivel a biztonsági és védelmi szektor az állam egyik legfontosabb feladatával foglalkozik, a fékek és ellensúlyok rendszere szükségszerűen korlátokat kell szabjon e téren a végrehajtó hatalomnak. A biztonsági és védelmi szektor parlamenti felügyelete tehát az állam különböző szintjei közötti hatalommegosztás alapvető eleme, ami behatárolja a kormányzat hatalmát.

Ilyenformán a parlamenti felügyelet három fő területe: *a költségvetés, a törvények és a civil választói kapcsolatok.*

- *Nincs adózás képviselői rendszer nélkül:* A parlament egyik legfontosabb – a végrehajtó hatalmat ellenőrző – mechanizmusa a költségvetés. Miután a biztonsági és védelmi szektor szervezetei az állami költségvetésnek egy jelentős részét használják fel, rendkívül fontos, hogy a parlament az állam szűkös forrásainak felhasználását hatékonyan és alaposan nyomon kövesse.

- *A biztonsági és védelmi szektort érintő jogi szabályozók megalkotása:* A gyakorlatban a végrehajtó hatalom alakítja ki a biztonsági témájú törvénytervezeteket. Ugyanakkor a parlamenti képviselők fontos szerepet játszanak az előterjesztett tervezetek felülvizsgálatában. Amennyiben szükséges, akkor kiegészítéseket, módosításokat javasolhatnak, így biztosítván, hogy a beadott törvénytervezetek hűen tükrözzék a biztonsággal kapcsolatos új gondolkodásmódot.

- *Híd az emberekhez:* A végrehajtó hatalom nem tartja teljes mértékben és feltétlenül szem előtt az emberek biztonsággal kapcsolatos prioritásait. Azonban a parlamenti képviselők rendszeres kapcsolatban állnak a lakossággal és jól ismerik véleményüket. Így a parlament elé tárhatják az emberek aggodalmait és végigkövethetik, hogyan tükröződnek ezek a biztonsággal kapcsolatos törvényekben és a biztonságpolitikában.

Noha a parlament és a kormány feladatai különböznek a biztonsági ügyek tekintetében, egy jól működő biztonsági és védelmi szektor fenntartásának felelőssége tekintetében osztozniuk kell. A megosztott felelősség vonatkozik a politikai és katonai vezetők kapcsolatára is. E két félre nem lehet különböző célokkal rendelkező ellenfelekként tekinteni. Éppen ellenkezőleg, szükségük van egymásra, a hatékony, átfogó és emberközpontú biztonságpolitika elérése érdekében. Ezért a demokratikus felügyelet feltételezi a bizalmi alapú, nyitott párbeszédet a politikai és katonai vezetők között, valamint egymás kölcsönös bevonását az információáramlásba. A rendszeres vélemény- és tapasztalatcserék hozzájárulnak a politikai és katonai vezetők elidegenedését és elősegítik a stabilitás megszilárdítását.

A korszerűnek tartott kormányzás ismérveit az alábbi módon lehetne összefoglalni:

- a kiszámíthatóság;
- a nyitott és felvilágosult politikaalkotás;
- az állami adminisztráció egyértelműen szakmai professzionalizmusának szellemében működik a közjóért;
- a jogállamiság;
- az átlátható ügymenet;
- a civil társadalom meghatározó részvétele a közügyekben.

A demokratikus és parlamenti felügyelet terén nem igazán léteznek nemzetközileg elfogadott standardok, miután a biztonságot és a védelmet a nemzeti szuverenitás fennhatósága alá tartóznak tekintik. Van néhány regionálisan elfogadott standard, mint például az EBESZ Viselkedési Kódex (Codex of Conduct) és léteznek bizonyos demokratikus alapelvek a polgári-katonai kapcsolatok vonatkozásában.

Tisztában vannak azzal, hogy a biztonság ellenőrzéséhez feltétlenül szükség van a CIVIL kontrollra, ami egyrészt a parlamenti képviselőkön keresztül közvetett, másrészt a civil szervezetek elismerését, ellenőrzési jogosítványainak kiterjesztését biztosító nemzetközi és nemzeti törvényekkel minél közvetlenebbé kell tenni. Fontos, hogy „kényszercivilizést” a végrehajtó hatalom ne alkalmazzon.

Néhány gondolat a további teendőkről

A demokratikus jogokból fakadó lényeges kérdés, hogy a közvélemény ismeri-e: a befizetett adóját milyen védelmi feladatok teljesítésére használják, egyetért-e ezzel, és véleményt nyilváníthat-e az általa tapasztaltakról?

A nemzeti biztonsági és a nemzeti katonai stratégia nyilvánossága, a védelmi tervezés folyamata elméletének és gyakorlatának ismerete elengedhetetlen követelmény a civil–katonai kapcsolatokban, a demokratikus ellenőrzés gyakorlásában.

A kormány pontosítja kommunikációs stratégiáját a biztonságvédelmi terület, ezen belül a nemzetbiztonság vonatkozásában is. Pontosabban: a kormány készíti el és hozza nyilvánosságra a biztonságvédelmi kommunikációs stratégiáját, amelyben a nemzetbiztonsági szolgálatok szakmai igényeinek célszerű figyelembevételén túl a társadalom igényeit is megkérdezi és megjeleníti.

Erőteljesen háttérbe kell szorítani a rendszerváltás előtti olyan hatásokat, melyek avítt módon még azt sugallják, hogy a titkosszolgálatok minél kevesebbet szerepeljenek a tévében és inkább csak a háttérben csendesen dolgozzanak, ne izzassák a kedélyeket. Az esetleges botrányok vonatkozásában ez akár igaz is lehet, de az adófizetők megnyugtatása érdekében mindenképp azt kell generálni, megértetni, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok az emberekért, az emberek biztonságáért vannak és nem ellenük! Kvázi, a mindennapi életük részévé kell tenni, hogy a titkosszolgálatok is ott őrödnek a biztonságosabb hétköznapi nyugalma felett.

Tudatosítani kellene, hogy minden országnak vannak titkosszolgálatai, melyek nem mind barátok és így hazánk ellen is „dolgozhatnak”, tehát ezekkel szemben is meg kell védeni magunkat.

A nemzetközileg elfogadott NATO- és EU-gyakorlatot a civil kapcsolatok és a biztonságvédelmi kommunikáció vonatkozásában honosítani kellene a magyar „civil piacra” is. Az előzőekből logikusan következtethetők a hazai tennivalók.

A közvéleménynek a rendszerváltás óta halványuló, de esetenként még éltetett rossz reflexeit a magyar nemzetbiztonsági szolgálatokról egyértelműen el kellene oszlatni egy tudatosan felépített, közönségbarát műsoregyüttessel. Ez több évre szóló, több médiumot átfogó, rendszeres tájékoztatás, kerekasztal, bevonó, együttműködő, a szolgálatok utánpótlását elősegítő, a szolgálatok sajátosságait figyelembe vevő nyílt napok szervezésével és bemutatásával, show-jellegű műsor-
elemekkel, vetélkedőkkel, polgárisított titkosszolgálati próbatételekkel tarkított, biztonságpolitikai szakértők, szociológusok, pszichológusok együttműködésével megszerkesztett, a „külsős” szakértőkből rendszeresített fórummal is színesített megoldás lehetne.

A lakosságot és a cégeket nyíltan és reálisan, a mindenkori biztonsági kockázatokkal arányosan kell tájékoztatni.

Egy nem erőszakolt és nem cenzúraként működtetett kormány- és/vagy többpárti kommunikációs összhangteremtő együttműködés sokat segíthetne a biztonságvédelmi kommunikáció működtetésén is, a lakosság, a civil szféra érdekében. Az is pozitív változást jelentene, ha nem titkosszolgálatokról, hanem következetesen nemzetbiztonsági szolgálatokról beszélnének, legalább a hivatalos fórumokon.

A legfontosabb, hogy a szolgálatok hatékonyságát közvetlenül és közvetve is pozitívan segítse a róluk szóló kommunikációegyüttes, minden területen és minden vonatkozásban, valóságos biztonságérzetet kelteve az állampolgároknak is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- www.varhalmi.hu
- www.nemzetbiztonsag.com
- www.nemzetbiztonsag.lap.hu